

УДК 343.9

DOI 10.33244/2617-4154.4(17).2024.200-209

В. В. Третяк,

*здобувач ступеня доктора філософії,**Державний податковий університет**e-mail: demyanburak@gmail.com*

ORCID ID 0009-0001-8782-5579

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

У статті досліджено, що економічні реформи радикально змінили народне господарство України, яке потребувало комплексного перегляду концепції його кримінально-правової охорони.

Розглядається необхідність розпочати роботу, спрямовану на комплексну реформу норм про господарські злочини, її оптимізацію. Потрібно забезпечити адекватність цієї системи реально існуючим потребам суспільства щодо правової охорони народного господарства загалом та основних інститутів ринкової економіки – кредиту, інвестицій, фінансів, споживчого ринку, господарської конкуренції тощо. У цій статті запропоновано концептуальне обґрунтування цієї реформи.

З'ясовано, що система господарських злочинів раніше не розглядалася в рамках порівняльно-правового дослідження з аналогічними системами країн із розвинутою ринковою економікою. В українській юридичній літературі раніше не давалася цілісна характеристика системи, господарських злочинів розвинених в економічному відношенні країн. У вітчизняній літературі раніше не розглядалися питання виникнення та розвитку системи господарських злочинів у країнах із розвинутою економікою, існували лише фрагментарні дослідження окремих правових норм.

Проаналізовано, що небезпека багатьох господарських злочинів виявляється в підриві суспільної довіри до інститутів ринку. Підірвано громадську довіру до кредиту – кредит стає дорогим, руйнівним чи недоступним. Недовіра до інвестицій призводить до падіння курсу цінних паперів та ділової активності, в результаті зупиняється економічний розвиток.

У статті розглянуто, як саме, у межах яких відносин і якою мірою кримінально-правова заборона може бути корисною та доречною в господарській сфері, це є основним питанням цього дослідження, що й визначає його актуальність.

Ключові слова: *кримінально-правова охорона, господарська діяльність, господарські відносини, кримінальна відповідальність, Кримінальний кодекс України, криміналізація, господарські злочини, несистемність норм, санкції.*

Постановка проблеми. *Постає потреба в розв'язанні такої важливої науково-прикладної проблеми, як обґрунтування теоретичних положень і розроблення напрямів удосконалення вітчизняного кримінального законодавства та практики його застосування,*

спрямованих на підвищення ефективності кримінально-правової охорони господарських відносин.

Мета статті полягає в розробленні концептуальних основ побудови системи норм про господарські злочини як цілісного інституту особливої частини кримінального права, з'ясування основних тенденцій та перспектив її розвитку, її роль у забезпеченні ефективного функціонування народного господарства, концептуальне обґрунтування необхідної реформи цієї системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти кримінально-правової охорони господарських відносин досліджувалися в працях О. Беляневич, О. Вінник, А. Герасименко, О. Гончаренко, К. Джон, І. Кравець, В. Махінчука, Л. Микитенко, Ю. Остапенко, Ю. Тищенко, О. Черненко, В. Щербини та ін.

Виклад основного матеріалу. З одного боку, економічні реформи радикально змінили народне господарство України, що потребувало комплексного перегляду концепції його кримінально-правової охорони, з іншого – декларувалося не обґрунтоване науково та не підтверджене практикою гасло про мінімізацію ролі кримінально-правової заборони у сфері ринкових економічних відносин. Кримінальна політика у сфері економіки визначалася не так досягненнями науки, як гаслами поточної публічної політики, «ідеологією» в тому негативному сенсі, в якому використовуємо це слово, закликаючи до «деідеологізації» певних сфер суспільного життя. На рівні правотворчості вважалося, що місце та роль кримінальних санкцій у сфері економічної діяльності мають бути визначені в актах господарського та фінансового права. У цьому разі злочин у сфері економічної діяльності розуміється як порушення заборони чи невиконання приписів господарського чи фінансового законодавства, порушення встановленого порядку здійснення економічної діяльності. Насамперед це є дійсно так, але це неповне й одностороннє розуміння характеру соціальної небезпеки господарського злочину. Тим самим народне господарство було складним комплексом життєво важливих економічних відносин, позбавлене цілісної системи кримінально-правової охорони.

Досвід кримінально-правової охорони народного господарства за умов ринку був мінімальним. Не було практики, фундаментальних теоретичних досліджень; інформація про зарубіжні аналоги була фрагментарною та безсистемною. Законодавство про господарські злочини першої половини 90-х ХХ ст. було спрямоване майже виключно на охорону споживчого ринку за умов катастрофічного падіння рівня життя населення. По суті, це законодавство перехідного періоду, розраховане на роботу в умовах дисфункції споживчого ринку. Настав час від нього відмовитися. Новий кримінальний закон, який охороняє основи економічного життя країни, був ухвалений і чинний до сьогодні.

За цей період накопичилася практика, з'явилася статистика, значну працю зробили вчені. Проте, незважаючи на певну кількість досліджень, важливу наукову роботу так і не було виконано – не було створено цілісної наукової концепції системи норм про господарські злочини, яка могла б у довгостроковій перспективі орієнтувати кримінальну політику в цій сфері.

Об'єктом дослідження є кримінально-правові відносини, які є у сфері кримінально-правової охорони господарських відносин.

Предметом дослідження є кримінально-правові норми про господарські злочини у праві України, Франції, ФРН та інших зарубіжних країн, кримінально-правова доктрина, судова практика, статистичні дані.

Через ряд обставин небезпеку господарських злочинів часто недооцінюють. Статистика також не свідчить про широке їхнє поширення. Проте потрібно враховувати, що статистика відбиває не тільки стан злочинності, а й уміння з нею боротися – виявляти, припиняти і переслідувати злочини. Звісно ж, стосовно господарських злочинів статистика показує швидше друге, ніж перше.

Що ж до небезпеки господарської злочинності – вона виявляється в конкретних економічних проблемах, з якими українці стикаються щодня. Деградація споживчого ринку тягне за собою деградацію виробництва та вимивання з ринку якісних товарів.

Кримінальний закон може реально допомогти у вирішенні цих проблем, про що свідчить досвід зарубіжних країн із розвинутою ринковою економікою. Звичайно ж, він не є панацеєю, особливо в такій складній і тендітній структурі відносин, як ринок. Однак кримінальне право може зробити серйозний внесок у вирішення економічних проблем.

Унаслідок історичних чинників під час розроблення актів цивільного, господарського та фінансового законодавства не приділялося належної уваги попередженню патологій у рамках економічних відносин. Відсутній комплексний підхід до регулювання та охорони відносин у сфері народного господарства. Наука кримінального права була поставлена у складну та неприродну ситуацію.

У сфері правотворчості це проявилось в тому, що під час розроблення актів господарського та фінансового права ігнорувалися принципи та можливості кримінального права та процесу. Основним методом кримінально-правової нормотворчості стало відстеження актів господарського та фінансового права та поповнення дефіциту санкцій за «залишковим принципом». Це зумовило вроджену фрагментарність та несистемність норм про господарські злочини. Унаслідок цього побудова цілісної системи кримінально-правової охорони народного господарства серйозно ускладнилася. За таких обставин розробка досить розвинутої системи норм про злочини у сфері економічної діяльності для чинного КК України – безперечна вдача законодавця, заснована на творчій науковій інтуїції розробників. Але свідчити про існування на той час повноцінної наукової концепції системи норм про злочини у сфері економічної діяльності не можна. Існуючі теоретичні дослідження в цій галузі скоріше описують існуючі норми про господарські злочини, ніж пояснюють їхнє походження та перспективи розвитку. Негативні наслідки відсутності теоретичної концепції норм про господарські злочини нині досить очевидні: великі прогалини в системі правової охорони народного господарства, непрацездатність важливих елементів цієї системи, казуїстичність та невизначеність багатьох правових норм [1, с. 24].

Варто зауважити, що коли чинний Кримінальний кодекс України набрав чинності, увага вчених зосередилася на тлумаченні закону та безлічі приватних питань. Потрібно було допомогти практичним працівникам у правильному застосуванні нового та складного для розуміння закону. Розвитку кримінального законодавства, особливо першому етапі,

знову перешкодила кримінальна політика – як самостійну цінність було проголошено стабільність кримінального закону, його незмінність. Водночас не враховувалося, що деякі важливі кримінально-правові норми перебувають у зародковому стані, і зупинення розвитку для них загрожує негативними наслідками. Неможливість серйозної реформи на цьому етапі стримувала інтерес до концептуального обґрунтування системи кримінально-правової охорони народного господарства. На цьому етапі і до сьогодні прогалину в концептуальному обґрунтуванні системи норм про господарські злочини також не було заповнено.

Отже, незважаючи на вдале загалом рішення в чинному законі системи норм про злочини у сфері економічної діяльності, це рішення внаслідок об'єктивних причин може бути довгостроковим. Відсутність до часу її створення досвіду та потрібних теоретичних розробок не могли не спричинити помилок, прогалин і недоробок. Виявились недосконалості на концептуальному рівні, які потрібно усувати.

Система норм про господарські злочини в праві нашої держави перебуває у стадії становлення. У Кримінальному кодексі України вже намічені правильні контури цієї системи, проте через ряд причин важливі елементи цієї системи досі не працюють. Має місце перевага щодо охорони публічно-правових відносин (відносини у сфері фінансів, державного регулювання економіки загалом). У цій галузі є навіть надмірна охорона, штучні сукупності злочинів тощо. Небезпека зазіхань на інститути ринку (кредит, інвестиції, конкуренцію, споживчий ринок) недооцінюється. Потрібно корегування кримінальної політики в цій галузі, спрямованої на заповнення прогалин та усунення диспропорцій [2, с. 37–38].

Наприкінці минулого століття в праві країн з розвинутою ринковою економікою склалася складна система норм про господарські злочини, яка характеризується рядом суттєвих ознак: а) типовість норм у різних правових системах, суттєві відмінності характеризують скоріше юридичну техніку та характерні для різних народів відмінності правосвідомості, ніж реально каране коло діянь. Типовість цих норм пояснюється високим рівнем їх розвитку, їхньою ефективністю у значенні соціально-економічної доцільності, а зрештою – глобалізацією економіки; б) роль кримінальної заборони у сфері економічної діяльності різко зросла. Спостерігається «інфляція» кримінально-правових норм у цій сфері, що хвилює правознавців. Однак потреба «господарського кримінального права» сьогодні є практично загально визнаною. Порівнюючи обсяги караних діянь у сфері економіки країн з розвинутою ринковою економікою (наприклад, Франції та ФРН) й в Україні, не можна не зазначити, що Україна явно і значно поступається за масштабом забороненої кримінальним законом поведінки західноєвропейським країнам; в) на ґрунті розвитку системи норм про господарські злочини в країнах континентальної Європи та в деяких інших регіонах (наприклад, у Латинській Америці) спостерігається бурхливий розвиток доктрини «господарського (економічного) кримінального права», його загальної та особливої частини. Господарське кримінальне право розуміється зазвичай як підгалузь кримінального права [3, с. 13–14].

Механізм зазіхання на об'єкт під час скоєння господарських злочинів у межах ринкових економічних відносин зазвичай пов'язані з поразкою суспільної довіри до

інститутів ринкової економіки (кредиту, інвестицій та ін.). Для посягань на публічно-правові економічні відносини (фінанси, відносини у сфері державного управління та інше) характерне ухилення від контролю, обман влади тощо.

Система господарських злочинів у країнах з розвинутою ринковою економікою характерно стала досить поширеною кримінальної відповідальності за необережні діяння. Це пояснюється жорстким розумінням соціальної відповідальності бізнесу (до «професіоналів» більш жорсткі вимоги, ніж до інших), високою небезпекою цих злочинів, а також прагненням припинити можливість «обходу» закону, оскільки ризик таких хитрощів досить високий саме стосовно господарських злочинів [4, с. 9].

Так, невдале розуміння об'єкта господарських злочинів як правопорядок пояснює недооцінку їх небезпеки та поширену помилку щодо визначення об'єктивних ознак їх складів, коли до кримінального закону механічно переносяться формулювання господарського та фінансового законодавства. Через війну нерідко окремий випадок зводиться в загальне правило (казуїстичність). Казуїстичність визначає прогалини закону, а в кінцевому рахунку – його непрацездатність.

Інший прояв казуїстичності норм про господарські злочини також пояснюється невдалим розумінням їхнього об'єкта та недооцінкою їхньої небезпеки. Йдеться про неправильно обраний «єдиний критерій криміналізації», коли склад господарського злочину штучно формулюється як матеріальний, і кримінальна відповідальність залежить від заподіяння комусь великої шкоди. Така конструкція складу повною мірою відповідає характеру суспільної небезпеки цих злочинів, що визначається зазіханням на народне господарство загалом, а не на майнові права конкретних суб'єктів. Значний збиток, заподіяний конкретній особі, в таких злочинах не є суттєвою ознакою зазіхання, яке випадковим наслідком. Намір у таких злочинах спрямований не на заподіяння шкоди, а зазвичай на придбання будь-яких вигод, причому придбання цих вигод не тягне з неминучістю заподіяння шкоди. Від таких конструкцій штучних матеріальних складів доцільно відмовитися, вони недосконалі в теоретичному плані та спричиняють серйозні проблеми на практиці, а кінцевому підсумку – визначають непрацездатність ряду важливих охорони народного господарства кримінально-правових норм.

Якщо злочин є порушенням заборони, адресованого організації, – відповідальність за нього повинен нести зовсім не формальний керівник цієї організації, а особа, яка фактично його вчинила. Реально керувати організацією може зовсім не формальний її керівник, а «тіньовий» директор або, наприклад, особа, яка контролює холдингову структуру, що не можна не враховувати під час конструювання кримінального закону. Настав час відмовитися від концепції господарсько-посадових злочинів, характерної для економіки соціалістичної держави [5].

Неприйнятність жорсткої кримінальної політики в рамках ліберальної ринкової економіки є помилковою. Навпаки – застосування кримінальних санкцій – найбільш ліберальне рішення, пов'язане з найменшими економічними витратами. Якщо системи адміністративного регулювання, обов'язкового страхування тощо обмежують права всіх учасників ринку та погіршують загальні умови економічної діяльності, то кримінальні санкції торкаються лише правопорушників.

Можливість побудови ефективної системи кримінально-правової охорони кредитних відносин без криміналізації так званого необережного банкрутства викликає серйозні сумніви. Є доцільною криміналізація найбільш небезпечних його проявів, пов'язаних із грубою та явною безгосподарністю на шкоду кредиторам.

Отже, застосування норми про шахрайство в разі обману споживача може бути визнано вдалим законодавчим рішенням, оскільки не враховується специфіка об'єкта – споживчого ринку, що охороняється правом. Загалом небезпека зазіхань на споживчий ринок законодавцем недооцінюється. Доцільним є не тільки відновити норму про обман споживачів, а й запровадити кримінальну відповідальність за фальсифікацію товарів, що особливо актуально стосовно фальсифікації лікарських засобів та продуктів харчування.

Таке законодавче рішення є невдалим, іноді воно призводить до неправильного тлумачення закону. Ефективність норм про господарські злочини знижена, а в багатьох випадках зведена до нуля внаслідок необґрунтованого визначення в законі складів цих злочинів як матеріальні (штучні матеріальні склади), що не відповідає природі об'єкта цих злочинів та механізму зазіхання на об'єкт. Інша поширена помилка законодавчої техніки – казуїстичність (на жаль, характерна для більшості норм про господарські злочини). Вона є наслідком непорозуміння механізму зазіхання на об'єкт, характерного для тих чи інших господарських злочинів, неправильного розуміння місця певної норми в системі кримінально-правової охорони господарських відносин. У результаті випадковим обставинам надається істотне значення, окремий випадок зводиться у загальне правило, закон стає казуїстичним, що має досить несприятливі наслідки: а) з одного боку, невизначеність заборони (казуїстичний закон вимагає розширювального тлумачення), яка призводить до свавілля та виборчого застосування закону, створює умови для корупції у правоохоронних органах та робить кримінально-правову заборону незрозумілою для осіб, яким адресована ця заборона; б) з іншого боку, казуїстичний закон містить у собі явну потенцію «обходу закону», зловживання пробілами в законі [6].

Система кримінально-правової охорони кредитних відносин не працює. Одна з причин цього – недосконалість законодавства про кредитний обман та злочини, пов'язані з банкрутством. Ці норми потрібно викласти в новій працездатній редакції, переглянувши ряд кореспондуючих положень господарського законодавства. Звісно ж, ефективна охорона кредитних відносин неможлива без криміналізації необережного (безгосподарного) банкрутства. Крім того, не можна не зазначити диспропорцію у кримінально-правовій охороні кредитних відносин. Закон абсолютно ігнорує інтереси боржника, хоча лихварство в Україні є звичайною господарською (зокрема, і банківською) практикою, руйнує кредитний ринок і має негативні соціально-економічні наслідки.

Система кримінально-правової охорони свободи конкуренції теж не працює. Потрібна комплексна реформа як кримінального, так і господарського законодавства про конкуренцію. Зокрема, закон має стати більш зрозумілим для правоохоронних органів та придатним для практичного застосування.

Стосовно системи кримінально-правової охорони фінансових відносин, то вона працює, хоча іноді з надмірними соціальними витратами. Потрібна робота з усунення

технічних помилок у цих нормах, їх розвиток з урахуванням сучасних умов життя суспільства. Основні напрями такої реформи: узагальнення норм щодо податкових злочинів; розвиток кримінально-правових гарантій безпеки безготівкових розрахунків; боротьба з незаконною емісією грошових сурогатів.

Зі свого боку система кримінально-правової охорони відносин у сфері державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та митного контролю працездатна. Проте технічно вона недосконала, кримінально-правові норми сконструйовані «із запасом» та перекривають одна одну, що призводить до розбещення кримінальної репресії. Ці норми не позбавлені казуїстики, особливо норма про незаконний експорт, що створює широкі можливості для обходу заборони. Норми вимагають технічного доопрацювання та узагальнення.

Потреба в державному регулюванні у сфері економіки, ліцензуванні деяких видів діяльності, пов'язаних з підвищеним ризиком для суспільства, зумовлює санкції за ухилення від контролю держави (нереєстрацію в реєстрах, неведення обліку, здійснення ліцензованої діяльності без ліцензії, відсутність працюючого офісу компанії за зареєстрованою адресою тощо).

У сфері зовнішньоекономічної діяльності, оскільки зберігаються митні кордони, переслідується контрабанда, яка сьогодні зазвичай розуміється як податковий злочин. Крім того, здійснюється контроль за експортом озброєнь, бойової техніки тощо як на виконання зобов'язань за міжнародними договорами, так і для забезпечення проведення зовнішньої політики держави.

У сфері фінансів охороняються: а) готівковий грошовий обіг (норми про незаконну емісію); б) система безготівкових розрахунків (норми про видачу незабезпеченого чека, перевищення кредиту по банківській карті); в) ринок цінних паперів (норми про підробку цінних паперів, використання службової інформації на ринку цінних паперів, обман на ринку цінних паперів, нечесної або агресивної торгівлі цінними паперами, незаконних операцій на цьому ринку); г) податкова система (норми про ухилення від сплати податків).

Водночас у рамках публічно-правових відносин до сфери кримінально-правової охорони потрапили:

1) базові відносини у сфері державного регулювання економіки, що забезпечують принципову можливість державного управління в цій галузі;

2) специфічні відносини у галузі державного регулювання та зовнішньоекономічної діяльності;

3) фінанси.

До того ж у західноєвропейській доктрині знаходить майже загальне визнання виникнення самостійної галузі права або щонайменше особливої підгалузі кримінального права – «господарського кримінального права». Уже нині є багато літератури господарського кримінального права, за тематикою господарського кримінального права видаються монографії, курси та підручники. У межах догматики господарського кримінального права розглядаються питання як особливої, так і загальної частини кримінального права, причому загальна частина господарського кримінального права завжди збігається із

загальною частиною «традиційного» кримінального права. Відрізняються й підходи законодавця до господарського та «традиційного» кримінального права, що особливо помітно щодо систематизації законодавства.

Питання про співвідношення кримінальних та адміністративних санкцій у господарському кримінальному праві різних держав вирішується по-різному. Відмежування водночас проводиться не так за строгістю цих санкцій, як за застосовуваними процедурами. Зазвичай вважається, що адміністративне стягнення не супроводжується негативною соціально-етичною оцінкою вчиненого, яка характерна для кримінального покарання. Проте розміри адміністративних штрафів, наприклад, можуть значно перевищувати розміри кримінальних штрафів. Щодо цивільно-правових санкцій, то вони гарантуються скрізь, де порушено приватне право. Для законодавства країн Заходу не характерне відоме нам формальне ставлення до захисту приватних прав, коли, надавши формальну можливість захисту, він ігнорує фактичну неможливість чи надмірну обтяжливість використання цього способу захисту. У разі потреби цивільно-правова відповідальність доповнюється адміністративною або повноваження щодо захисту порушеного права покладаються на представника публічної адміністрації [7, с. 218–219].

Задовільно функціональними можна визнати лише норми, що охороняють народне господарство в межах публічно-правових відносин, де учасник економічної діяльності переслідується за ухилення від державного контролю в певній сфері або зазіхає на фінансові відносини. Норми про посягання у сфері державного управління на економіку вимагають доопрацювання. Так, відповідальність за незаконне підприємництво не повинна пов'язуватись ні з розміром збитків, ні з розміром доходу, які об'єктивно не впливають на соціальну небезпеку вчиненого. Проте наявність причинного зв'язку між діянням, з одного боку, шкодою чи доходом – з іншого, саме собою викликає сумніви. Стосовно злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності та митного контролю не можна не зазначити, що ці норми зроблені «із запасом» і перекривають одна одну. Водночас важлива норма про незаконний експорт має бути посилена за рахунок відмови від вкрай казуїстичних формулювань та розумного узагальнення з урахуванням об'єкта зазіхання та механізму його поразки злочинцем. У частині злочинів у сфері фінансів мають бути заповнені прогалини в системі кримінально-правової охорони безготівкових розрахунків та ринку цінних паперів. У зв'язку з відмовою від розуміння дорогоцінних металів і каміння як валютних цінностей, необхідно відмовитися від кримінально-правової охорони їх обороту як валютних цінностей. Оптимальним рішенням є декриміналізація, оскільки кримінальний закон охороняє неіснуючий об'єкт, а насправді перешкоджає розвитку здорової конкуренції на ринку дорогоцінних металів та каміння.

Так, система кримінально-правової охорони вільної та чесної конкуренції також не працює. Основна причина – відсутність розумного поділу праці в частині проведення антимонопольної політики, а зрештою – відсутність фахівців, навчених і покликаних виявляти монополістичну діяльність і здійснювати її кримінальне переслідування. Однак і закон далеко не бездоганний. Загалом потрібна комплексна реформа господарського кримінального законодавства щодо захисту вільної конкуренції.

Висновки. Отже, на підставі наведеного можна зробити висновок про те, що система норм про господарські злочини в її сучасному вигляді сформувалася в європейських законодавствах наприкінці минулого століття. На той період загальне в різних національних системах господарських злочинів набуло домінуючого характеру, національні особливості відійшли на другий план. Відбувається стихійна й організована гармонізація та уніфікація норм про господарські злочини. У результаті можна свідчити про типову для держав із розвинутою економікою систему господарських злочинів.

В основі принципової схожості систем господарських злочинів різних країн лежать єдині універсальні форми правової організації їх економіки та, зрештою, об'єктивні потреби ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз С. До питання про сутність державного регулювання господарської діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2015. Вип. 3. С. 23–27.
2. Деревянко Б., Грещук Г., Туркот О. Застосування альтернативних способів захисту прав суб'єктів господарювання: українські реалії та досвід країн 190 ЄС. *Економіка та право*. 2023. № 1. С. 34–42. DOI : <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.01.034>
3. Кравець І., Резнікова В., Пацурія Н. Вплив держави на економіку у повоєнний період: концептуальні засади перспектив правового регулювання. *Право України*. 2023. № 8. С. 12–43.
4. Остапенко Ю. Саморегулівна діяльність у сфері господарювання завдання господарсько-правового правознавства. 2018. Вип. 2. С. 9–11.
5. Про саморегулювання господарської та професійної діяльності : проект Закону України від 17.12.2019 № 2613. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70181 (дата звернення: 30.09.2022).
6. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> (дата звернення: 30.09.2022).
7. Хрімлі К. Поняття господарсько-торговельної діяльності. *Актуальні проблеми держави та права*. 2014. Випуск 74. С. 217–222.

REFERENCES

1. Bevz S. On the question of the essence of state regulation of economic activity. *Journal of the Kyiv University of Law*. 2015. Issue 3. P. 23–27.
2. Derevyanko B., Greschuk G., Turkot O. Application of alternative ways of protecting the rights of business entities: Ukrainian realities and experience of 190 EU countries. *Economy and law*. 2023. No. 1. С. 34–42. DOI : <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.01.034>
3. Kravets I. Reznikova V., Patsuriya N. The influence of the state on the economy in the post-war period: conceptual foundations of the perspectives of legal regulation. *Law of Ukraine*. 2023. No. 8. P. 12–43.

4. Ostapenko Yu. Self-regulatory activity in the field of management, a task of economic and legal jurisprudence. 2018. Issue 2. P. 9–11.

5. About self-regulation of economic and professional activities : Draft Law of Ukraine dated December 17, 2019 No. 2613. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70181 (access: 09/30/2022).

6. On agricultural advisory activities : Law of Ukraine dated 06/17/2004 No. 1807-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> (date of application: 09/30/2022).

7. Khrimli K. The concept of economic and commercial activity. *Actual problems of the state and law*. 2014. Issue 74. P. 217–222.

V. V. TRETYAK. CRIMINAL PROTECTION OF ECONOMIC RELATIONS

The article examines that economic reforms radically changed the national economy of Ukraine, which required a comprehensive revision of the concept of its criminal law protection.

The need to start work aimed at comprehensive reform of norms on economic crimes and their optimization is under consideration. It is necessary to ensure the adequacy of this system to the real needs of society regarding the legal protection of the national economy in general and the main institutions of the market economy – credit, investment, finance, the consumer market, economic competition, etc. This article offers a conceptual rationale for this reform.

It was found that the system of economic crimes had not previously been considered within the framework of a comparative legal study with similar systems of countries with a developed market economy. Ukrainian legal literature previously did not provide a comprehensive description of the system of economic crimes in economically developed countries. In domestic literature, the issue of the emergence and development of the system of economic crimes in countries with developed economies was not previously considered, there were only fragmentary studies of individual legal norms.

It has been analyzed that the danger of many economic crimes is manifested in the undermining of public trust in market institutions. Public trust in credit is undermined – credit becomes expensive, destructive or unavailable. Distrust in investments leads to a fall in the price of securities and business activity – as a result, economic development stops.

The article examines how, within the framework of which relations and to what extent a criminal law ban can be useful and appropriate in the economic sphere – this is the main question of this research, which determines its relevance.

Key words: *criminal law protection, economic activity, economic relations, criminal liability, Criminal Code of Ukraine, criminalization, economic crimes, unsystematic norms, sanctions.*

Стаття надійшла до редколегії 10 жовтня 2024 року